Драган ЃОРЃЕВ

АКЦИСКИ ПЛАН ЗА ЗДРАВЈЕ И ЖИВОТНА СРЕДИНА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ДО 2030: РАМКА ЗА МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА

Вовед

Република Македонија има сериозни проблеми во управувањето со состојбите и ризиците во животната средина. Општите движечки сили и притисокот врз животната средина како и трошењето на природните ресурси се на загрижувачко ниво. Негативниот тренд на демографските движења во правец на градските населби носи дополнителен притисок покрај процесите на индустријализација, урбанизација и моторизација. Производството на енергија со фосилни горива и сообраќајот се меѓу главните извори на загадување.

Сите медиуми на животната средина се загрозени почнувајќи пред сѐ од амбиентниот воздух, а регистрирани се и високи нивои на бучава, несоодветен третман на цврстиот и течен отпад, повеќето историски но и актуелни индустриски жечки точки со нерешен статус и секако притисокот и ризиците кои ги носат климатските промени.

Авторот е советник на Директорот на Институтот за јавно здравје на Република Македонија и професор по јавно здравје, Медицински факултет, Скопје

Стратегија и Акциски план

Процесот за изготвување на стратешки документи за справување со состојбите во релацијата на здравје и животна средина во Република Македонија започна 2013 година, на иницијатива и барање на Министерството за здравство и со стручно-техничка помош на Светската здравствена организација. По иницијалниот документ со приказ на состојбите и проценетите подрачја за акции, процесот продолжи со вклучување на интерсекторски работни групи составени од претставници на јавната администрација, стручни и академски експерти и институции од сите релевантни подрачја на овој мултисекторски и мултимедијален проблем, како и граѓанското општество. Со овој пристап и метод на јавна расправа и приказ на постојните докази, со примена на концептуалниот модел на Движечки сили-притисок и акција беа дефиниран приоритетните подрачја за делување, во функција на нивна натамошна разработка (владеење и политики за заштита на животната средина и здравјето, загадување на воздух, азбест, радон и бучава, управување со отпад и климатски промени, вода и санитација, безбедна храна и почва, хемикалии и жешки точки).

Рамка за мониторинг и евалуација

Еден од клучните сегменти на целиот стратешки процес е следење на прогресот во предвидените акции и нивна повремена евалуација. Овој процес вклучува систематско прибирање и анализа на показатели и информации за предвидените програмски, проектни и други активности, што пак ќе служи како основа за нивно оценување и креирање на политиките.

Овој процес помеѓу другото: овозможува увид до која мерка зацртаните стратегии ги исполнуваат целите и водат кон посакуваните резултати а на донесувачите на одлуки им обезбедуваат јасна основа за носење на правилни политики и носи поголема транспарентност и отчетност во однос на употребата на ресурси во имплементацијата на проектите и програмите.

Во текот на 2015-2016 година одржани се неколку работилници на кои веке утврдените интерсекторски работни групи ја оформија и рамката за мониторинг и евалуација на акциите предвидени во Акцискиот план за здравје и животна средина на Република Македонија до 2020 година. Овој план содржи пакет на интерсекторски акции со различна

структура и временска динамика. Според структурата и карактерот акциите од Планот се категоризирани на: а) политички и законски мерки, б) инфраструктурни инвестиции, в) мониторинг активности, г) едукација, тренинг и промотивни акции и д) друг тип акции.

Додека при евалуацијата два клучни критериуми се оцена на ефикасноста на превземените акции (дали тие носат одредени резултати и прогрес) и нивната кост-ефективност, т.е. дали и кога се манифестираат позитивните ефекти по здравјето и животната средина и по која цена, во функција на **мониторингот** направена е селекција на одредени индикатори за следење на прогресот и тоа: дескриптивни (покажуваат што се случува во областа во која се превземаат мерките), индикатор на перформанси (дали и колку е важен прогресот во досега преземните активности, дали одиме кон целта која е зацртана во Акцискиот план), индикатор на ефикасност (кванитификација на постигнатиот прогрес во акциите), индикатор за ефективност на политиките-превземените акции (дали мерките навистина даваат резултати-ефекти и кои се тие) и конечно индикатор на *општата благосостојба* (дали со превземените акции нашата општа физичка и ментална состојба е подобрена) во кој покрај здравјето ќе се следи и унапредувањето на условите за живот и благосостојбата на граѓаните. Согласно стратешката определба, еден од водечките критериуми при мониторингот и класификацијата на акциите и индикаторите е рамката на движечки сили-притисок-состојба-изложеност-ефекти и акции (DPSEAA). Таков тип на индикатори работните групи оформија за сите предвидени акции во планот со напомена и дали истиот индикатор има директна или индиректна поврзанист со акцијата и дали е истиот достапен и во која национална или меѓународна база на податоци и информации во земјата и вон неа.

Евалуацијата на постигнатиот прогрес на акциите ќе се врши на средина и на крај на предвидениот програм а ќе се состои од политичка, социјално-економска и стручно-научна евалуација. Истата на крај ќе се објави на веб странаta, публикува и транспарентно ќе се изнесе на јавна расправа.

Поврзување со Одржливите развојни цели (ОРЦ)

На иницијатива на Светската здравствена организација, во текот на 2016 година, работните групи извршија поврзување на предвидените акции во Акцискиот план и оформените индикатори за следење на прогресот, со објавените 17 Одржливи Развојни Цели и

подцели (од Агендата 2030) и повеќето од 200 Индикатори. Утврдено е дека во овие цели Директна здравствена цел е ОРЦ 3 - Да се осигурат здрави животи и да се промовира добросостојба за сите, на сите возрасти, а за 12 цели е утврдена индиректна поврзаност со поширокатa група на детерминанти на здравје и Крај на сиромаштија, Крај на гладот, безбедност на храна и нутриција, Еднаквост на половите и еманципација на жените и девојчињата, Вода и санитација, Вработување, Намалување на нееднаквости Одржливи, Отпорни и инклузивни градови и населби, Одржлива потрошувачка и производтство, Климатски промени, Промоција на мирни и инклузивни општества за одржлив развој, Ревитализација на глобалното партнерство.

Работните групи ги дополнија табелите на акции во сите одбрани приоритетни области на Акцискиот план и со соодветните ОРЦ, индикатори и подиндикатори кои имаат директна и/или индиректна релација со конкретната акција.

Следни чекори

Во периодот којследи потребно е воспоставување на механизам и процес на спроведување на мониторингот и евалуацијата - преку назначени структури на административен, стручен и научно-истражувачки кадар од соодветен интерсекторски состав со централно тело на национално ниво за двата процеса и посебни интерсекторски и интердисциплинарни тела за посебни тематски подрачја. На назначувањето на овие тела ќе им претходи период на мапирање и воспоставување регистер на стручни и академски профили компетентни за соодветните подрачја. (Шема1)

Шема 1. Мониторинг на Стратегијата

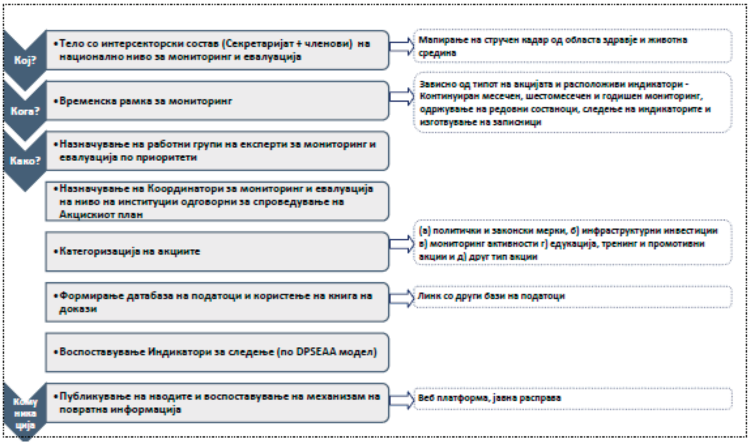

Евалуацијата на постигнатиот прогрес на акциите ќе се врши на средина и на крај на предвидениот програм а ќе се состои од политичка, социјално-економска и стручно-научна евалуација. Истата на крај ќе се објави на веб страната, публикува и транспарентно ќе се изнесе на јавна расправа. (шема 2)

Шема 2. Евалуација на Стратегијата

Резиме

Република Македонија има сериозни проблеми во управувањето со состојбите и ризиците во животната средина. Општите движечки сили и притисокот врз животната средина како и трошењето на природните ресурси се на загрижувачко ниво. Негативниот тренд на демографските движења во правец на градските населби носи дополнителен притисок покрај процесите на индустријализација, урбанизација и моторизација. Производството на енергија со фосилни горива и сообраќајот се меѓу главните извори на загадување.

Во таа насока, изработена е Стратешка рамка за здравје и животна средина со акциски план до 2030 година, во која е вграден детален план за мониторинг и евалуација, со цел соодветно следење на напредокот во подобрувањето на животната средина како фактор на подобро здравје.

Референци

1. Министерство за здравство (2016). Стратешка рамка за здравје и животна средина со акциски план до 2030 година, достапно на: http://zdravstvo.gov.mk/health_2020/